

De historische Fiertelprocessie uitgelegd (13)

- *Sint-Hermes en zijn verering te Ronse; De waarheid* -

Omtrent Hermes zelf weten we **historisch-wetenschappelijk** heel weinig, behalve dat hij een slaaf was van Griekse afkomst, dat hij het tot een vooraanstaand figuur te Rome gebracht moet hebben en er op 28 augustus (113?, onder keizer Trajanus?) de marteldood stierf. Dit leiden we af van zijn grafschrift (zie verder) en de vermelding 'HERME' en 'INHERENS' aan weerszijden van een geprofileerde deuromlijsting.

Volgens de Griekse monnik Philocalus, die in opdracht van paus Liberius (352-363) een kalender opstelde van twee te Rome vereerde martelaars, werd Hermes begraven in een ondergronds graf van een dame, Bassilla op de Via Salaria Vetus, de oude zoutweg ten noordwesten van Rome, waarlangs de Sabijnen zich naar Rome lieten afzakken om zout in te slaan bij het depot in de omgeving van het Forum Boarium.

In de 4de eeuw liet paus Pelagius II (579-590) een basiliek bouwen op het graf van Hermes - wat zeer uitzonderlijk was, zo kort na de

vervolging van christenen - die later gerestaureerd werd door paus Adrianus I (772-795).

Vermoedelijk werden er in de 4de-5de eeuw rond dit martelaarsgraf nog een aantal martelaren (Protus, Hyacinth...) en overledenen bijgezet, waardoor het geheel uitgroeide tot een catacombe met verschillende niveaus.

Nog later bouwde een groep Benedictijnen links van de basiliek een kloosteroratorium.

In 1940 ontdekte de archeoloog Sandro Carletti aldaar een nis met fresco's, waar een buste van Christus met engelen, baard en lang haar is afgebeeld en een Madonna op de troon met kind, met de aartsengelen Gabriël en Raphael en de heiligen Hermes, Johannes de Evangelist en Benedictus. Deze fresco's zijn gedateerd tussen de 11e en 12e eeuw en hier hebben we aldus de oudste afbeelding van Hermes.

De Vaticaanse archeologische school vond in het begin van de 20ste eeuw bij opgravingen in deze catacomben ook enkele fragmenten van een grafschrift, waarbij duidelijk de naam Hermes te lezen stond. Dit grafschrift zou destijds op last van Paus Damasus I (363 - 384) - zoals hij dat ook voor andere martelaars deed - op Hermes' graf aangebracht zijn.

Het huldendicht van Paus Damasus is overigens één van de weinige bronnen waarover we beschikken: 'IAMDU DVM QUOD FAMA REFERT TE GRAECIA MISIT; SANGUINE MUTASI PATRIA: CIVEMQUE FRATEM FECIT AMOR LEGIS. SANCTO PRO NOMINE PASSUS, INCOLA NUNC DOMINE, SERVAS QUI ALTIRIA CHRISTI, UT DAMASI PRECIBUS FAVEAS, PRECOR INCLYTE, MARTYR'.

'Weleer, zoals de overlevering beweert, heeft Griekenland U (naar ons) gestuurd; maar door uw marteldood zijt ge (nog eens) van burgerschap veranderd, want de liefde tot (Gods) wet heeft U burger en broeder (van het hemelse rijk) gemaakt. Geleden om de heilige naam zijt ge nu inwoner (van het rijk) van de Heer en dienaar van het altaar van Christus. Wil dus de smeekbede van Damasus welgunstig aanvaarden, vragen we U, hooggeachte martelaar' (*vertaling met interpretatie: Albert Cambier*).

Twee jaar geleden, op 12 mei 2022, bezochten we met de Fiertelgeledingen de catacomben aan de Via Salaria Vetus - de

tegenwoordige Via Bertoloni - waar de Sint-Hermesbasiliek op gebouwd was en lieten Hermes ook terug thuiskomen in zijn oorspronkelijke begraafplaats.

In de aanloop naar de volgende editie waarin we de legende van Sint-Hermes uit de 9de eeuw bespreken met de thema's ervan die we in onze Fiertelprocessie laten uitbeelden, geven we vooraf wat duiding bij **de eerste, vroegchristelijke situatie in Rome** waarin die legende, vijf eeuwen later, ontstaan is.

In tegenstelling tot wat vaak verspreid wordt, waren **de catacomben** gewoon begraafplaatsen, die goed bekend waren bij de toenmalige autoriteiten en geen schuilplaatsen om aan vervolging te ontkomen. Bovendien lagen die plaatsen net buiten de stad, aan

de kanten van de hoofdwegen die naar Rome leidden. Er zijn meer dan 50 catacomben bekend in Rome, over de indrukwekkende lengte van ongeveer 150 kilometer.

Die catacomben boden de vroege christenen 'geen veilige schuilplaats'. Maar ze hadden wel een fundamentele functie: het geven van een behoorlijke begrafenis aan alle leden van de christelijke gemeenschap, van de adellijke tot de slaaf. De catacomben werden verrijkt met fresco's en een nieuwe symboliek, die erop gericht was het Nieuwe Testament door middel van beelden te onderwijzen. De christelijke gemeenschap kwam voor de eucharistieviering bijeen in particuliere huizen en niet ondergronds. Het zijn de eerste bewijzen van de godsdienstige vurigheid en het saamenhorigheidsgevoel van de vroege christenen.

Zoals algemeen bekend is, hadden de christenen het moeilijk in het oude Rome. Hun God werd sterk tegengewerkt door het Rijk. En de verklaring is zeer eenvoudig: de volgelingen van deze nieuwe godsdienst erkenden de keizer niet als de hoogste autoriteit op aarde. De 'geboden' waren de weg die ze moesten volgen in alles wat geestelijk was. En eigenlijk moest hun hele leven gebaseerd zijn op het Nieuwe Testament. Dit werd als gevaarlijk en revolutionair beschouwd.

De nieuwe religie vormde dan ook een bedreiging voor de macht en 'goddelijke status' van de Romeinse keizers. Aan het begin van de 1ste eeuw leefde er in Rome ook een kleine joodse minderheid. Doordat zij erkend werden door de Romeinse keizer, hoefden zij niet tot de Romeinse goden te bidden. Dit gold echter niet voor de christenen. Een centrale boodschap in de christelijke religie is namelijk de verkondiging van het evangelie. De boodschap van Jezus moest aan de gehele wereld bekend worden gemaakt en de volgers van Jezus zagen dit als hun missie. De keizers zagen dit als

een bedreiging voor hun macht en status. Ze hadden namelijk de macht gekregen van de Romeinse goden, goden die de christenen niet wilden aanbidden. Cfr. ook de legende van Sint-Hermes in de volgende editie uitgeschreven.

Ook de gewone Romeinse burgers keken met wantrouwen naar dat nieuwe geloof. In tegenstelling tot joden, waren christenen meer op zichzelf gericht en slecht voor de handel. Christenen joegen namelijk kooplieden die handelswaar verkochten bij de tempels weg. Ook zouden christenen er vreemde rituelen op na houden. De Romeinen hoorden verhalen over de communie, het lichaam en bloed van Jezus in de gedaante van brood en wijn. Romeinse burgers vatten dit zo op dat het leek alsof christenen daadwerkelijk mensenvlees aten en bloed dronken. Hierdoor werden christenen gezien als 'kannibalen'. Ook de christelijke gewoonten om elkaar te zoenen en 'zuster' en 'broeder' te noemen werden opgevat als een teken van incest.

Drie eeuwen lang werden de christenen dan ook vanwege hun geloof door de Romeinen wreed vervolgd: gekruisigd, levend verbrand of verslonden door wilde dieren. Steeds moesten ze het ontgelden als een keizer zich bedreigd voelde of een zondebok zocht.

Onder de heerschappij van de Romeinse keizer Nero, van 54 tot 68 na Christus, vonden de eerste grote christenvervolgingen plaats. Het meest in het oog springende voorbeeld waren de buitensporige martelingen van christenen na de 'Brand van Rome' in 69. Hoewel Nero waarschijnlijk zelf opdracht had gegeven voor de brandstichting om hoogdravende bouwprojecten te kunnen verwezenlijken, fungeerden de christenen als zondebok. Keizer Domitianus (81-96) hanteerde een vergelijkbaar beleid. Toch waren de gewelddadigheden veelal incidenteel; van een voortdurend actief opsporen was geen sprake.

Aan het begin van de vierde eeuw kwam er langzamerhand verandering in deze situatie. Na de overwinning van Constantijn de Grote op Maxentius bij de Milvische Brug in 312 - een zege die hij naar eigen zeggen dankte aan de God van de christenen die in een visioen aan hem was verschenen - kwam er een einde aan de grootschalige martelingen en vervolgingen van christenen. Hij vaardigde in 313 het Edict van Milaan uit, waarmee de godsdienstvrijheid in het Romeinse Rijk werd vastgelegd.

En van dan af zien we dat **martelaren** heilig verklaard werden en tot voorbeeld van het christelijk geloof gesteld werden; dat hun relieken verspreid worden over gans West-Europa en dat dit 'handelswaar' zal worden; dat er legendes rond ontstaan; dat ze voorspraak konden bekomen bij God... Abdijen kochten relieken en gingen er een heiligenverering rond wekken, waardoor ze inkomsten verwierven. En als het financieel wat moeilijk werd (bijv. een deel van de abdij brandde af...), gingen ze die relieken, soms deels, ook verkopen..... Ze schonken die ook aan abdijen die hun bezittingen (zoals Ronse met het Tenement van Inde) zouden beheren.

Inspiratie uit diverse artikelen i.v.m. de christenenvervolging in de Romeinse tijd, Romeinse catacomben en uit A. Cambier, *De ontdekking van twee fragmenten van het huldenicht van Paus Damasus (366-384) ter ere van de Heilige Hermes*, in *Annalen 2003*, p. 19-28. En met de goede herinnering aan onze Rome-reis in mei 2022, met bezoek aan en de viering in de Basiliek van Sint-Hermes bovenop de catacomben.

Foto processiewagen: Dirk Waeterloos.

Wim Cambier